

COORDONATELE ȘI DINAMICA FUNCȚIUNII DE LOISIR A ORAȘULUI PITEȘTI, DE-A LUNGUL ULTIMELOR DOUĂ SECOLE

DRAGOȘ MĂNDESCU*

THE COORDINATES AND THE DYNAMICS OF THE LEISURE FUNCTION OF PITEȘTI THROUGHOUT THE LAST TWO CENTURIES

Abstract. The paper tries to draw the evolution of the leisure function of Pitești, from the first documented features (archives documents, the testimonies of the contemporaries, postcards etc.) to the present. It is a synthetic and comparative valuation, by periods of time, of the possibilities of spending time the town offered to its inhabitants (because Pitești has never been a place for villegiatura). There are several stages of the leisure function. The first one (*Pitești – city of merchants*) that lasts until the reconfiguration of the public spaces of the town, after the big fire from the summer of 1848, is characterized by poor trials without continuity: the first public painting exhibition (1837), the first public library (1840), the first casino (1844).

During the second stage (1848–1900 / *Pitești – a town on the brink of modernity*) the first theatre of the town was built (1848–1852), some cultural-artistic societies (a choral society was founded in 1866) and some hobby clubs (such as the stamp collectors who also had their own magazine in 1890) were founded, and also a big and beautiful public garden was built (1869); this garden soon became too small for the increasing number of townspeople.

During the third stage (1900–1947 / *Pitești – town of the bohemia*) the offers became more and more varied: the setting of Trivalea Park (1902–1913), the first cinema projections (1902–1905), the building of a permanent theater hall (1914), the organizing of a popular athenaeum, which included a library and a museum (1928).

During the „Communist” period (1947–1989 / *Pitești – working class town*), i.e. the fourth stage, the town was systematized and thus the public and leisure space was re-defined: new buildings were constructed; where the children (the children’s palace – 1962) and the students (the students’ house – 1977) spent their spare time, while other buildings were used for big shows, according to the trends of the time (the syndicate culture house, whose hall had 800 sits – 1971), while other were intended for sport activities (two stadiums – 1953, 1964, the sports hall – 1972, the Olympic swimming pool – 1984) as well as the setting of new parks.

The more recent stage, different from all the previous ones, shows that the 170,000 inhabitants of Pitești are unable to enjoy neither cultural events (excepting the free

* Dragoș Măndescu, Ph. D. in History, archaeologist, scientific researcher, head of curators department at the Argeș County Museum, 44 Armand Călinescu Street, RO-110047, Pitești, Argeș County, e-mail: dragos_mandescu@yahoo.com.

concerts in open air) and sports (the stadiums are empty, and so is the Olympic swimming pool) activities, nor relaxing in the nature (the old public garden, much smaller now; and surrounded by concrete streets and buildings, Trivalea Forest is more and more unpopulated but full of cars). Though there are some achievements: the philharmonics, the digital planetarium and the multiplex cinema. We could call this stage *Pitești – the town of the consumerism*. The relaxation is now represented by the long walks in the supermarkets...

Keywords: Pitești, loisir, parks, cultural attractions, public space, recent history.

Piteștiul nu a fost vreodată un centru vilegiaturistic și nici nu a constituit un reper oarecare pe harta atracțiilor turistice românești. Mai degrabă, dimpotrivă: un oraș de tranzit pentru majoritatea celor ce ajungeau aici și care căutau să-l părăsească cât mai repede, luând fie drumul Bucureștiului, fie pe cel al Câmpulungului (către Brașov) sau al Râmnicului (către Sibiu). Noua centură ocolitoare a orașului de pe Argeș a reușit să faciliteze mult acest tranzit, contribuind însă la izolarea tot mai mare a municipiului și la o îndepărtare tot mai evidentă a acestuia de o eventuală funcțiune turistică.

Așadar nu vom căuta să arătăm în aceste pagini ce anume le oferă orașul spre petrecerea timpului liber vizitatorilor săi, fie ei și ocazionali; ceea ce se va urmări în cele ce urmează vor fi modalitățile și opțiunile de petrecere a timpului liber pe care orașul le propune tocmai locuitorilor săi. Articolul încearcă să creioneze evoluția funcțiunii de loisir a Piteștiului, orientată de la bun început către satisfacerea propriilor locuitori (Fig. 1), pornind de la primele mențiuni reperabile documentar (documente de arhivă, mărturii ale contemporanilor, ilustrate de epocă etc.) și până în prezent. Este o evaluare sintetică și comparativă, pe epoci, a ceea ce orașul de pe malul Argeșului oferea localnicilor spre petrecerea cu folos și într-un mod cât mai plăcut a timpului lor liber.

1. PITEȘTI – ORAȘ DE TÂRGOVEȚI (1800–1848)

La începutul secolului al XIX-lea, imaginea Piteștiului este aceea a unui liniștit târg de provincie, locuit de o însemnată și energică comunitate de negustori. O statistică de la 1811 plasează orașul, cu cei 98 de negustori ai săi, pe cel de-al treilea loc în Țara Românească, întrecut doar de București și Craiova.¹ Nu știm cât de exact reflectă realitatea datele respective, însă acești negustori piteșteni, exponenții prestigiului socio-economic al urbei, par a fi preocupați mai mult de propriul profit și de succesul în afaceri decât de consacraarea unor repere clare ale petrecerii timpului liber, ale modalităților de relaxare și de distracție.

¹ Ovidiu E. Moț, *Pitești – o istorie în date* (Pitești: Editura Pământul, 2008), 26.

Până la reconfigurarea spațiilor publice ale orașului de după marele incendiu din vara anului 1848, funcțiunea de loisir a Piteștiului este marcată de încercări timide, fără continuitate. În al doilea sfert al secolului al XIX-lea încep să se contureze primele forme de loisir „elevat”: o primă expoziție publică de pictură, organizată în 1837, îi aparține lui Ion Negulici, proaspăt reîntors de la Paris; înființarea unei biblioteci publice la Școala Națională datează din 1840; în localul aceleiași școli, condusă de Nicolae Simonide, au loc în 1841 primele reprezentații de teatru ambulant, susținute de trupa franceză Theodore Goffrey și Valery; trei ani mai târziu, în 1844, funcționa deja în oraș un cazinou.²

Este sigur că la aceste variante de petrecere a timpului liber aveau acces doar o mică parte din locuitorii orașului. Pentru majoritatea celor ceva mai mult de 4 000 locuitori (câți număra orașul în 1838)³, principalul prilej de distracție rămânea participarea la numeroasele târguri și bălciuri pe care orașul le găzduia cu prilejul sărbătorilor de peste an, primăvara (23 aprilie – Sf. Gheorghe și 21 mai – Sf. Constantin și Elena) și mai ales vara (29 iunie – Sf. Petru și Pavel, Înălțarea Domnului, Duminica Mare, 20 iulie – Sf. Ilie și 29 august – Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul).

De la 1840 datează și primele preocupări edilitare legate de amenajarea unui spațiu public în centrul orașului, destinat promenadei și relaxării locuitorilor. Astfel, „magistratul” orașului, Mihail Popovici, ia inițiativa înființării unei piețe, adresându-se în această privință secției ingineresti: „se cere o piață mare și frumoasă în centrul acestui oraș, atât pentru înfrumusețare, cât și pentru a obștii odihnă și mulțumire.”⁴ Această intenție a rămas la stadiul de proiect; amenajarea pieței se va realiza abia după două decenii, în perioada 1859–1863 (Piața Episcopiei).

Mărturiile călătorilor sau ale vizitatorilor din exterior privind funcțiunea de loisir a orașului la mijlocul secolului al XIX-lea sunt contradictorii. La 1845, Cezar Bolliac consideră Piteștiul un oraș cu totul neatractiv, descriindu-l astfel: „Oraș populat și bine împărțit și dintre cele mai vechi din țară, dar fără niciun interes istoric, economic sau poetic.”⁵ Un an mai târziu, în 1846, doamna A. de Carlowitz lasă o cu totul altă imagine, aceea a unui oraș plin de viață chiar și la ceasurile târzii din noapte, opulent și exuberant: „Sunt negustori bogați... Boierii cu vizitii în livrele ies mai mult noaptea, pe răcoare, în trăsurile, felinarele fiind aprinse; doamnele exhibează scumpe cașmiruri. S-ar fi făcând și danțuri pe străzi la aceste ceasuri ale plimbării și petrecerii.”⁶

² Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Pitești* (București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1988), 199, 201, 203; Petre Popa, Silvestru Voinescu, Paul Dicu, *Pitești – Ghid de oraș* (București: Editura Sport-Turism, 1985), 29.

³ Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești în catagrafia din 1838* (Pitești: Editura Ordessos, 2011), 11.

⁴ Andrei Pănoiu, *Arhitectura și sistematizarea așezărilor din Argeș și Muscel. Sec. XVIII–XIX* (Pitești: Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Argeș, 2004), 14.

⁵ Cezar Bolliac, „Din itinerariul dlui Bolliac”, *Curier Românesc. Gazetă politică, comercială și literară* 17, nr. 85 (30 noiembrie 1845): 339.

⁶ Moț, *Pitești*, 45.

2. PITEȘTI – ORAȘ ÎN PRAGUL MODERNITĂȚII (1848–1900)

Un bun prilej pentru debutul etapei de modernizare a orașului l-a constituit incendiul din 19 august 1848, soldat cu pagube însemnate înregistrate mai ales în zona centrală.⁷ Orașul va fi refăcut începând cu 1849, aplicându-se normele și rigorile unui urbanism coerent și în pas cu tendințele epocii, conform planurilor întocmite de inginerul Gheorghe Rosetti.⁸

Una dintre cele mai importante realizări edilitare ale autorităților locale din acea vreme a fost înființarea unei grădini publice, ce urma să preia rolul de centru al vieții mondene a orașului. În anul 1850 s-a pornit acest demers cu un proiect ce s-a dovedit curând a fi nefericit ales și impropriu. Locul ales inițial pentru amplasarea acestei grădini publice a fost în zăvoiul de peste apa Argeșului, pe malul stâng al râului. Pe lângă faptul că viitoarea grădină era prea departe de oraș și greu accesibilă pentru locuitori (terenurile de pe malul stâng al Râului Argeș făceau parte din județul Muscel), nici proprietarii particulari ai loturilor respective, utilizate drept terenuri agricole, nu erau dispuși să vândă pentru sumele oferite de magistratul orașenesc. În 1853 se putea pleca totuși de la ceva concret, în urma donării de către Anica Enghel a cinci pogoane de pământ în zona respectivă. Gestul ei însă nu a mai fost urmat de alți proprietari, astfel că, în 1856, deja se căuta un alt loc pentru grădina publică, mai aproape de centrul orașului. Soluția a venit în anul 1859 de la arhitectul Ulbricht Hoffmann, locțiitor de director al Direcției grădinilor publice. Acesta stabilește noul loc al viitoarei grădini publice de la Pitești pe terenul schitului Buliga, folosit atunci de călugări ca livadă de pruni. Tot Hoffmann este cel ce întocmește planul peisagistic și devizul noii amenajări. Opoziția energică a egumenului schitului și a episcopului de Argeș a făcut ca amenajarea grădinii publice să fie tergiversată multă vreme, lucrările începând abia în anul 1869, după un deceniu de la întocmirea planului. Așteptările locuitorilor au fost răsplătite însă de aspectul și amploarea grădinii, care se întindea de la marginea schitului Buliga până în strada Șerban Vodă, în centrul orașului (Fig. 2).⁹

Un alt proiect edilitar încheiat cu succes în această etapă a fost amenajarea unui spațiu public cu rol de piață centrală, atât un punct de reper al comerțului din oraș, cât și un loc de plimbare zilnică și de întâlnire a membrilor comunității. Acest spațiu central, cu rosturi nu numai comerciale, ci și sociale și de loisir, a fost Piața Episcopiei, amenajată în imediata apropiere a Bisericii Sfântul Gheorghe și a hanului Episcopiei, între anii 1859–1863. Chiar dacă nu a fost una din cele mai estetice reușite urbanistice ale Piteștiului (pe la începutul secolului XX era considerată „cam primitivă”¹⁰ – Fig. 3), Piața Episcopiei a reprezentat pentru multă vreme „centrul târgului” pentru orașul aflat la începuturile modernizării sale.

⁷ Vasile Novac, „Incendiul de la Pitești din august 1848”, *Studii și comunicări – Muzeul Pitești* 5 (1980): 311-315.

⁸ Pănoiu, *Arhitectura*, 79 și urm.

⁹ Ibid., 86-88.

¹⁰ Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *Piteștiul de altădată. O istorie ilustrată* (Pitești: Editura Ordessos, 2011), 125.

În a doua jumătate a secolului, populația orașului a înregistrat o creștere constantă. Datele pe care le avem la dispoziție pledează pentru dublarea numărului de locuitori în această etapă, dacă avem în vedere că în 1853 populația număra 7 985 locuitori, iar în 1899 numărul acestora ajunsese deja la 15 669. Această evoluție constantă este, fără îndoială, mărturia unui anumit confort pe care orașul îl conferea locuitorilor săi și reflectă bunăstarea, stabilitatea dacă nu chiar prosperitatea economică a comunității.

Odată cu progresele înregistrate în privința statusului economic și social al locuitorilor, va fi crescut și interesul acestora pentru manifestările culturale, cu implicații directe asupra modului de petrecere a timpului liber.

Teatrul a fost probabil principala atracție urbană la mijlocul secolului al XIX-lea și se va menține constant între preferințele piteștenilor. Orașul a avut propriul teatru încă din jurul anului 1850, întemeiat de Constantin Halepliu și preluat apoi de Nicolae Coculescu. La început, teatrul piteștean pune în scenă traduceri și adaptări franțuzești, comedii și vodeviluri. Teatrul lui Nicolae Coculescu a avut un program stabil de reprezentații începând cu anii 1852–1853, fapt ce-i asigură un loc printre primele teatre din România, alături de cele din Iași (1847), Bacău (1852) și București (1852). În 1853, repertoriul teatrului piteștean cuprindea deja 46 de piese, iar în 1858 – 83 de piese, între care se regăseau *Văduva vicleană*, de Goldoni, sau *Macbeth*. Teatrul dispunea și de un local propriu, „La Hârdău”, în spatele Bisericii Sfântul Gheorghe. Era o sală încăpătoare (18 m lungime, 8 m lățime, 6 m înălțime), folosită și pentru baluri mascate.¹¹

O altă sală de spectacole, mai mică decât cea de la „Hârdău” (10 m lungime și 7 m lățime) dar mai cochetă decât aceasta (iluminată cu gaz, cu cabine pentru actori, cu bănci tapițate cu mușama, având 12 loji și balcon), a fost construită în 1880 de germanul Uklär, pe proprietatea sa din strada Lascăr Catargiu. Începând cu 1890, sala Uklär va fi cunoscută mai ales cu denumirea de Universala Lehrer, după numele noului patron, de asemenea cu origini germane, Franz Lehrer. Sala găzduia spectacole diverse, teatru (dintre piesele puse aici în scenă sunt de amintit *O scrisoare pierdută* și *Hamlet*), operă, operetă și revistă. Universala Lehrer va ieși din viața cotidiană a piteștenilor în anul 1912, când patronul german o va vinde lui Gheorghe Iureș. Noul proprietar avea alte planuri cu clădirea, dându-i o nouă destinație, mult diferită de rolul cultural și social pe care sala îl avusese până atunci. O va transforma în... fabrică de butoaie (Fig. 4).¹²

O descriere cu implicații asupra funcțiunii de loisir a Piteștiului de la 1883, pe care i-o datorăm lui Dimitrie C. Butculescu, prezintă în termeni deloc măgulitori

¹¹ Ion-Horia Rădulescu, *Contribuții la istoria teatrului din Muntenia (1833–1853)* (București: Institutul de Istorie Literară și Folclor, 1935), 74; Dumitru Căpitanu, *Teatrul „Alexandru Davila”*. *Douăzeci de ani de activitate* (București: Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918”, 1969), 10 și urm.; Constantin Șerban, „Date noi privind activitatea teatrului din Pitești din stagiunea anului 1835”, *Argesis. Studii și comunicări – Seria Istorie* 14 (2005): 517-519.

¹² Popa, Dicu, Voinescu, *Istoria*, 199-200; Cristoccea, Rotaru, Maschio, *Piteștiul*, 131.

un oraș în care aparent viața socială și distracțiile se grupau în jurul a trei poli de atracție – restaurantele, grădina publică și jocul de cărți:

„Nu există club, nu există loc de întâlnire unde instruirea și cultura să se dezvolte. Acest oraș nu are nicio activitate și este foarte puțin ospitalier. Este lipsit de orice vitalitate, este monoton și trist. Există însă gustul restaurantelor. Vara, joia și duminica, muzica militară înveselește Grădina Publică ce se găsește în centrul orașului și atunci orașul se revarsă aici. O adevărată febră a jocului de cărți (Baccara) în rândul *high-life*-ului local.”¹³

Că lucrurile, în realitate, nu erau chiar așa de sumbre precum le prezintă Butculescu, stau măturie unele dovezi de netăgăduit despre coagularea unei vieți culturale ce oferea bune oportunități de petrecere a timpului liber, în special locuitorilor mai înstăriți și cu un status elevat. În 1866 a fost fondată în Pitești o societate corală inițiată de locuitorii de origine germană, numită „Pitester Deutsche Liedertafel” (ulterior „Lyra”). În oraș exista și un club filatelic consacrat, care făcea posibilă apariția la Pitești, în 1890, a revistei de profil „Curierul mărcilor poștale”, a doua la nivel național, după ce la București apăruse revista „Timbrophilo”, în 1881. De altfel, la începutul anului 1891, revista „Timbrofilul” publica prima listă a colecționarilor din România: după București (24 colecționari) și Iași (șapte colecționari), urma Piteștiul cu cei patru colecționari de aici. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, orașul este gazda a două expoziții de mare amploare: o expoziție industrial-agrară, în 1862, și alta agricolă și zootehnică, în 1886.¹⁴

Pentru marea masă a locuitorilor, cele mai gustate erau distracțiile ieftine, amintite încă de la 1860, precum datul în dulapuri, la Paști, și dansul țiganilor pe străzi, la Rusalii. Butculescu amintea restaurantele orașului, însă existau la tot pasul atât cârciumi ieftine cât și cafenele. În 1867, Piteștiul avea nu mai puțin de 18 hoteluri, fiecare cu restaurantul sau cârciuma lui, precum și opt cafenele, cu posibilități pentru toate buzunarele. În 1896, numărul acestora crescuse simțitor: cinci hoteluri (Concordia, Dacia – cu sală de varieté și cafe-concert, Gabroveni, Orient, Plevna), 53 hanuri, 61 cârciumi și două cluburi („Militar” și „Tinerimei”).

Începând cu ultimul sfert al secolului al XIX-lea, orașului i se va imprima și un aspect cazon pregnant, prin instalarea aici a câtorva comandamente și unități militare. În 1876 s-a înființat Regimentul 4 Dorobanți din cadrul Diviziei 1 Teritoriale și care în 1891 devine Regimentul 4 Argeș. Bateria 3 Artilerie este adusă și ea la Pitești, în 1881. Un an mai târziu, în 1882, comandamentul Diviziei 2 Infanterie se stabilea tot la Pitești, în oraș fiind cantonată Brigada 3 a armeei respective. Din 1883, orașul devine gazdă și pentru Regimentul 5 Artilerie Pitești (Bateria 4 teritorială de munte). În sfârșit, în 1893 Regimentul 28 Radu Negru își mută reședința de la Găești la Pitești.¹⁵

¹³ Spiridon Cristocea, Carmen Măndescu, „Prima monografie a Piteștiului”, *Argesis. Studii și comunicări – Seria Istorie* 13 (2004): 336-337.

¹⁴ Popa, Dicu, Voinescu, *Istoria*, 198; Moț, *Pitești*, 60, 81.

¹⁵ Cornel Carp et al., *Istoricul Regimentului 4 Dorobanți „Argeș”* (Pitești: Editura Pământul, 2008), 9 și urm.; Popa, Dicu, Voinescu, *Istoria*, 161, 227-228; Moț, *Pitești*, 77-79.

Toate aceste trupe aglomerate în cazărmile orașului vor influența inevitabil funcțiunea de loisir a acestuia, la finalul secolului al XIX-lea și în prima parte a celui următor. Promenada tinerelor domnișoare la brațul ofițerilor galanți și curtenitori în uniformă, de-a lungul aleilor Grădinii Publice sau pe Strada Mare, trebuie să fi fost o imagine frecventă din Piteștiul acelor vremuri. Balurile organizate de ofițerime la Clubul Militar erau mult așteptate și frecventate de protipendada orașului. De asemenea, armata a contribuit la menținerea bunei dispoziții în Grădina Publică și mai apoi și în Parcul Trivalea, din foisoarele orchestrei revărsându-se acordurile muzicii interpretate de fanfarele militare.

3. PITEȘTI – ORAȘ AL BOEMEI (1900–1947)

În prima jumătate a secolului XX, oferta pentru petrecerea timpului liber se diversifică foarte mult, căpătând noi coordonate și puncte de reper. Orașul, cu o populație ce a evoluat constant, chiar dacă nu spectaculos, de la 15 500 locuitori la începutul secolului la circa 29 000 locuitori prin 1948-1949, trece acum printr-o etapă de bunăstare ce-i va permite o redimensionare și o reasezare a vectorilor culturii urbane. Infrastructura este în mare parte adaptată funcțiilor unui oraș modern (alimentare cu apă, canalizare, rețea stradală, comunicații); în 1912 orașul era iluminat cu electricitate aproape integral.

Noile realități urbanistice ale centrului orașului au dus la sacrificarea treptată a unor părți consistente din Grădina Publică. În 1912, primăria a aprobat străbaterea grădinii, de la sud-est către nord-vest, de o cale de comunicație care să facă mai lesnicios accesul către gară pentru cei din partea de nord-vest a orașului. În 1936-1937 este extins Bulevardul Elisabeta, dispărând alte sectoare ale spațiului verde din Grădina Publică. În sfârșit, în 1938, întregul sector nordic al grădinii este cedat de primărie Ministerului Apărării Naționale pentru construirea Cercului Militar al Garnizoanei Pitești (Casa Armatei), inaugurat în 1939.¹⁶

Pe măsură ce Grădina Publică era tot mai mult înghițită de orașul în plină expansiune, pe harta atracțiilor pentru petrecerea timpului liber apare un nou punct, ce va deveni în scurt timp un adevărat centru de greutate în structura funcțiunii de loisir a Piteștiului: Parcul Trivalea, la marginea pădurii cu același nume. Amenajarea parcului a avut loc între anii 1902 și 1913, lucrările începând sub coordonarea arhitectului peisagist Emil Redont și fiind finalizate conform planurilor unui alt peisagist francez, Ernest Pinard (Fig. 5). Adresându-se Ministerului Domeniilor, în anul 1905, primăria orașului arăta că „singura distracție a orașului Pitești este numai acest parc” – desigur, o exagerare menită a argumenta în fața autorităților guvernamentale necesitatea transformării într-un loc public a unei însemnate suprafețe de pădure.¹⁷

¹⁶ Popa, Voinescu, Dicu, *Pitești*, 108.

¹⁷ Vasile Novac, „Parcul Trivalea”, *Argesis. Studii și comunicări – Seria Istorie* 13 (2004): 395-397.

Începând cu 1906, când a fost construit chioșcul pentru fanfară, muzica va însoți plimbările și relaxarea piteștenilor în Trivalea. Primăria orașului a acordat o atenție deosebită acestui amănunt, din 1912 încheind contracte anuale cu fanfara Regimentului 4 Argeș. Inițial, fanfara militară era plătită de municipalitate cu 7 500 lei, cântând atât în Parcul Trivalea (în zilele de luni, miercuri și vineri), cât și în Grădina Publică (marți, joi și duminică). Singurele perioade din an în care fanfara militară era „absolvită” de acest adevărat maraton muzical, erau anotimpul rece și Săptămâna Patimilor. Ulterior, în 1926, suma prevăzută în contract urcă simțitor, la 160 000 lei, în schimb programul muzical era prelungit până către miezul nopții.¹⁸

Debutul secolului XX a introdus în viața cotidiană a orașului o nouă formă de spectacol și în același timp o nouă provocare de petrecere a timpului liber: proiecțiile cinematografice. Un prim cinematograf ambulant este menționat pentru anul 1898.¹⁹ Însă de o prezență reală a cinematografului în viața orașului se poate vorbi numai începând cu Panorama Eduard Braun ce a oferit locuitorilor, între 1902 și 1905, primele reprezentații cinematografice constante din Pitești. Se va ivi curând și concurența: în iulie 1908, antreprenorul Bros Leblanc era autorizat de primărie să instaleze un cinematograf pe Bulevardul Elisabeta, vizavi de Grădina Publică, pentru o perioadă de două luni. Un an mai târziu, de Crăciunul lui 1909, antreprenorul Fuchs deschide o altă instalație cinematografică în casa avocatului Fostiropol. Tot în anul 1909, în grădina Hotelului Dacia era amenajată o sală de cinematograf („Ciné”) cu o capacitate de 50 locuri „în picioare”. Afacerea s-a dovedit curând a fi una extrem de profitabilă, astfel încât proiecțiile din grădină au fost mutate în 1910 în sala mult mai încăpătoare de la subsolul hotelului, dedicată în mod obișnuit spectacolelor de varieté și cafe-concert.

Însă prima sală adecvată pentru cinematograf, cu 150 locuri pe bănci fixe, a fost Sala Secărescu, ce a funcționat între anii 1910 și 1914. Cinematograful Secărescu oferea o singură reprezentație pe zi, seara, contra unei taxe de intrare de 1,5 lei. Muzica interpretată înaintea spectacolului și în pauzele dintre acte era asigurată de Regimentul 28 Infanterie Radu Negru. Sala Secărescu este închisă în 1914 și transformată de noul proprietar, Dumitrescu, în cafenea. Se va redeschide ca sală de cinematograf, cu denumirea de „Cinema Lux”, în septembrie 1918, când noul patron era Dumitru Floros.²⁰

Proiecțiile cinematografice erau atât de gustate de public, încât în 1912 Isac Abramovici înființase chiar un „cinematograf pentru copii”, lângă Grădina Publică, pe proprietatea lui N. Sachelaride.²¹

În anii de după Primul Război Mondial, concurența cinematografelelor din Pitești era acerbă. În 1919, pe aceeași stradă Șerban Vodă, situată în centrul

¹⁸ Ibid., 402-414.

¹⁹ Elena Ștefănică, „Distracțiile piteștenilor la întrepătrunderea veacurilor XIX-XX”, *Restituiri – Pitești*, S. N. 5, 3, 16 (2007): 25.

²⁰ Ion Cruceană, „Cinematografia în Argeș (1896-1918)”, *Restituiri – Pitești* 9, 1, 20 (2011): 28.

²¹ Ștefănică, „Distracțiile piteștenilor”, 31.

orașului, funcționau două cinematografe: „Cinema Lux”, redeschis de Dumitru Floru în casa lui Secărescu, cu o sală mărită (capacitatea era acum de 181 de locuri), și cinematograful „Oituz”, la parterul casei Purcăreanu – Fostiropol, administrat de Victor Purcăreanu. În apropierea acestora, la parterul clădirii Băncii Populare, funcționa încă din 1913 un alt cinematograful, „Aquila”, arendat lui Ferdinand Lemke și inaugurat cu filmul *Cabiria*. Din 1915, Purcăreanu va prelua și această sală, unde erau prezentate „programe noi de patru ori pe săptămână”. Pobabil că acesta era cel mai de succes cinematograful dintre cele trei câte număra atunci Piteștiul, Purcăreanu știind să profite de pe urma admirabilei locații: la etaj, deasupra sălii de cinematograful, era cazinoul orașului, iar la subsol un bar. În 1929 aici a fost proiectat, pentru prima oară în oraș, un film românesc (*Iancu Jianu*), iar doi ani mai târziu cinematograful era dotat de noul antreprenor, Hary Floru, cu un aparat sonor Gaumont de ultimă generație (model 1931), unic în țară.²²

Afectate de cutremurul din noaptea de 9 spre 10 noiembrie 1940, cinematografele din Pitești au fost o perioadă scurtă închise pentru reparații, după care au reluat proiecțiile.²³ Spectacolele nu au fost suspendate nici în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când la Pitești ajungeau marile succese ale genului (de exemplu *Călătorie cu bucluc și Faruri în ceață*, cu Fosco Erichetti și Luiza Ferida, ce rula la Cinema Aquila în vara lui 1944). Nu lipseau nici filmele cu substrat politic sau ideologic, cu scenarii inspirate din marea conflagrație mondială contemporană: în 1941, la Cinema Aquila rula filmul *Proscrisul (Finlanda sub teroare)*, iar în septembrie 1944, în sala teatrului comunal, a fost prezentat pentru prima oară un film sovietic, *Curcubeul*, ce evoca viața populației sovietice sub ocupația germană.²⁴

După ce teatrul părăsește sala Universala Lehrer (pe care noul proprietar o transformase în fabrică de butoaie), stagiunea teatrală se mută provizoriu la parterul casei Purcăreanu (1912–1913), iar apoi la sala Secărescu (1913–1914), destinată în primul rând proiecțiilor cinematografice. Construcția unei săli stabile de teatru, pe cheltuiala comunității, a început în 1914, iar peste un an, la 21 februarie 1915, noua clădire a Teatrului Comunal (Fig. 6a) era inaugurată cu o piesă autohtonă, *O noapte furtunoasă*. Deși în perioada interbelică teatrul nu avea o trupă permanentă, scena era tot timpul ocupată de spectacolele ocazionale susținute de trupele din București. În 1922 teatrul va fi onorat de concertul de vioară al lui George Enescu. Nici după debutul celei de-a doua deflagrații mondiale comunitatea piteșteană nu pare să resimtă mari schimbări în viața cotidiană culturală, de vreme ce spectacolele de teatru continuau nestânjenite, iar afluența publicului era la cote maxime. Anul 1940, de exemplu, este extrem de bogat în spectacole: în ianuarie, pe scena teatrului piteștean urcau Grigore Vasiliu Birlic și Marieta Sadova; în

²² Cruceană, „Cinematografia”, 28.

²³ Iuliana Burcea, „Schimbările vieții cotidiene datorate începutului celui de-al doilea război mondial (ianuarie 1940 – iunie 1941)”, *Restituiri – Pitești* 2, 18 (2010): 10.

²⁴ Moț, *Pitești*, 150, 155-156.

februarie Teatrul Spiridon susținea reprezentația piesei *Titanic Vals*; în martie, scena era împărțită de Teatrul Religios din București, ce prezenta spectacolul cu piesa *Maica Precista*, de turneul Mioarei Zimniceanu, precum și de spectacolul Teatrului Regina Maria; în aprilie venea rândul Teatrului Cărăbuș – Teatrul de Comedie din București; în luna mai teatrul era gazda șezătorii literare organizată de Ionel Teodoreanu; în decembrie, Teatrul Național din București pune în scenă piesa *Femeia Cezarului*, după care anul se încheia cu turneul lui Lică Teodorescu, cu piesele *Shutul* și *Barbu Lăutaru*. În anul 1941, spectacolele au continuat cu aceeași frenezie, scena teatrului piteștean fiind ocupată rând pe rând de Teatrul Natalița Pavelescu, de Teatrul Ion Manolescu (piesa *Strigoii*), de Teatrul Național București (cu *Faust*), de Teatrul Nicolae Kirițescu și din nou de Teatrul Regina Maria. Memorabil a rămas spectacolul *Un vals vienez*, susținut în noiembrie 1944 de Teatrul Alhambra cu participarea extraordinară a 150 de actori și pentru care au fost aduse de la București trei vagoane de decoruri. De asemenea, în aceeași perioadă un mare succes a fost spectacolul *Așa te vreau, Tănase!*, prezentat de renumitul Teatru Cărăbuș.²⁵

Teatrul comunal avea un concurent redutabil pe plan local, și anume sala de teatru a Hotelului Dacia, unde proprietarul N. Ionescu organiza spectacole de varietăți și de cafe-concert ce se încheiau foarte târziu, la ceasurile 4.30 din noapte. Una din principalele atracții ale acestui stabiliment și care îl făceau, fără îndoială, atât de popular, o constituiau „fetele ce cântă în salon”, obligate la vizite medicale săptămânale. Atunci când localul a fost temporar închis (în primăvara anului 1903), pentru că, pe lângă alte nereguli constatate de autorități, începuse să fie frecventat chiar și de către minori, proprietarul intervine cu o pledoarie interesantă în care susținea utilitatea acestuia:

„În localitate există o garnizoană destul de mare și sunt o mulțime de ofițeri neînsurați și, în lipsă de acest local public, cată a-și găsi asemenea distracții prin casele particulare ale cetățenilor, dând naștere la stricăciuni de căsătorii și la alte scandaluri familiale, la care trebuie să se adauge mulțimea de funcționari precum și de studenți care locuiesc în oraș”.

Așadar, închiderea hotelului era considerată a constitui în primul rând o amenințare la adresa „moralității publice.”²⁶ Nu știm cât de mult a resimțit lipsa Hotelului Dacia evocata mulțime de ofițeri, funcționari și studenți, întrucât orașul era bogat în hoteluri (Central, Comercial, Gabroveni, Orient, Plevna, România, Splendid – în 1912), e drept, niciunul atât de cochet și de elegant precum Dacia.

Această etapă reprezintă o perioadă de efervescență a constituirii și fondării de cluburi și asociații pe criterii dintre cele mai diverse: hobby, politică, sport, cultură etc. Asociațiile cu profil cultural, deși fără o constantă în evoluție și în funcționare (cu unele excepții, precum Societatea Corală „Lyra” sau Ateneul

²⁵ Burcea, „Schimbările vieții cotidiene”, 9.

²⁶ Ștefănică, „Distracțiile piteștenilor”, 27.

Popular „George Ionescu-Gion”) au contribuit la orientarea locuitorilor către rafinament, către domeniul artistic și estetic: Societatea „Doina” (1901), Societatea Corală „Farmecul” (1908), Cercul cultural coordonat de revizorul școlar (1911), Societatea Literară „Muguraș” (1941) etc. Mai ales în domeniul sportiv au activat numeroase asociații, precum Societatea de Gimnastică Aquila, condusă de profesorul de educație fizică Vasile Mândru (1900), Societatea de Sport, Arme și Gimnastică, condusă de Mihail Fărcășanu (1909), Societatea de Sport „Viforul” a lui Ion Teodorescu (1912), Sporting Club (1925), cu sediul în strada Brătianu, nr. 11, Asociația Sportivă și Culturală C.F.R. „Radu Negru”, cu sediul în Gara Pitești (1933), Asociația Sportivă și Culturală din strada Craiovei, nr. 53 (1933) etc.

În anul 1912, pe lângă cele două cluburi mai vechi (Clubul Tinerimea și Clubul Militar), în oraș funcționau alte patru, ce-și recrutau membrii fie pe criterii profesionale (Clubul Comercianților), fie mai ales pe criterii de afinitate politică (Cluburile Conservator, Conservator-Democrat și Liberal).

Un ateneu popular ce va purta numele istoricului piteștean George Ionescu-Gion a fost înființat pentru marele public în anul 1928, avându-și sediul la Școala de Băieți nr. 1. Ateneul Popular oferea locuitorilor o bibliotecă publică și un muzeu ce putea fi vizitat în după-amiezile de luni și joi, între orele 16.30-19.00. În anul 1944, Ateneul Popular și-a mutat sediul și expoziția într-un local central și mult mai spațios (casa Purcăreanu – Fostropol), unde va funcționa până în 1948, când a fost desființat de reprezentanții noului regim politic.²⁷

4. PITEȘTI – ORAȘ MUNCITORESC (1947–1989)

În scurtă vreme, orașul va deveni unul dintre cele mai industrializate centre ale țării. Numeroaselor întreprinderi din oraș (combinatul petrochimic, fabricile de stofe, cea de produse din cauciuc, fabrica de bere etc.) li se adăugau cele din imediata apropiere, de la Ștefănești (fabrica de motoare electrice) și de la Mioveni (uzina de automobile Dacia și institutul de reactori nucleari). Industrializarea intensă a imprimat Piteștiului un caracter pregnant muncitoresc ce va influența toate elementele definiției ale orașului, de la arhitectură și sistematizare până la viața culturală, inclusiv maniera de petrecere a timpului liber.

Ca urmare a aplicării acestui program de industrializare, în oraș sunt aduși numeroși tehnicieni și muncitori nu numai din zonele rurale ale Argeșului, ci și din întreaga țară – forța de muncă a noii societăți. Astfel, este explicabil de ce această etapă a coincis cu cea mai semnificativă creștere demografică (Fig. 1): dacă în 1950 orașul număra sub 30 000 de locuitori, la sfârșitul anilor '80 ai secolului XX

²⁷ *Statutul Ateneului Popular „Ionescu-Gion” Pitești* (Pitești: Tipografia Artistică P. Mitu, 1929), 3 și urm.; Moț, *Pitești*, 131, 135; Nicoleta Tudose, „Restaurarea unui steag vechi de 75 de ani, al Ateneului Popular «Ionescu-Gion»”, *Argesis. Studii și comunicări – Seria Istorie* 12 (2003): 443-445; Burcea, „Schimbările vieții cotidiene”, 9.

numărul lor trecuse de 160 000. O creștere spectaculoasă a fost înregistrată în anii '70 ai secolului XX: dacă la începutul primului an al celui de-al optulea deceniu populația orașului era de circa 70 000, zece ani mai târziu, numărul locuitorilor aproape că se dublase, atingând cifra de 135 000.

Cum această populație cu care orașul nu mai avusese de a face până atunci nu trebuia să devină o masă amorfă, s-au găsit curând soluții pentru particularizarea și organizarea vieții sociale și a petrecerii timpului liber. Pe lângă sistematizarea orașului și redefinirea spațiului public și de loisir, dictate de noile realități demografice și sociale, au fost construite noi clădiri și au fost înființate noi instituții, utilizate intens până în 1989, destinate petrecerii timpului liber al populației. Fără îndoială, aceasta a fost cea mai prolifică perioadă în privința posibilităților și variantelor de loisir, chiar dacă majoritatea acestora era tributară anumitor influențe venite din partea ideologiei politice.

Odată cu sistematizarea noului oraș și extinderea lui prin apariția noilor cartiere muncitorești, altădată sate sau comune suburbane (Prundu, Găvana, Trivale-Papucești), are loc o nouă etapă de amenajare a spațiilor publice, a parcurilor și a locurilor de relaxare în mijlocul naturii.

Spațiile publice din centrul orașului au fost transformate radical: în 1968 a fost inaugurată, la capătul nord-vestic al spațiului pietonal, Piața (Grădina) Primăriei, ale cărei principale elemente de reper erau o frumoasă fântână arteziană și statuia lui Nicolae Bălcescu. În același an, la cealaltă extremitate a spațiului pietonal din centrul orașului, către sud-est, a început amenajarea Pieței Lenin, finalizată un deceniu mai târziu, în 1976. Pe această axă centrală, la mijlocul distanței dintre cele două piețe, o a treia, Piața Muntenia, a fost amenajată între anii 1970–1974, lângă hotelul cu același nume.

Numărul parcurilor și al spațiilor verzi a crescut semnificativ. În lunca Argeșului a fost reamenajat în 1953 Parcul Ștrand (Argeș), dotat acum cu teatru de vară cu 425 de locuri, precum și cu un stadion mult mărit. Noile cartiere ale orașului aveau fiecare propriul parc: Parcul Petrochimiștilor (1970) în cartierul Prundu, Parcul Tineretului (1975) în cartierul Craiovei, Expo-Parc (1976) în cartierul Ceair și Parcul Lumina (1983), întins pe suprafața a 3 ha, în cartierul Găvana. O atenție deosebită a fost acordată pădurii-parc Trivalea: un restaurant cochet, ce-și va câștiga rapid notorietatea, a fost inaugurat în inima pădurii, în anul 1966, iar în apropierea acestuia a fost organizată o grădină zoologică (în 1967), populată inclusiv cu zimbrii ce vor deveni aici atracția principală.

Pentru că vechiul Ateneu Popular fusese desființat în primii ani ai instaurării puterii comuniste, un nou muzeu regional a fost înființat în anul 1955. Inițial modest și cu o prezență relativ discretă în viața cotidiană a locuitorilor, acest muzeu a căpătat o anvergură deosebită după anul 1970, odată cu instalarea sa în elegantul Palat Administrativ. În 1971, în cadrul muzeului va lua ființă o galerie de artă modernă și contemporană, precum și o galerie de artă naivă, iar în 1977 a fost

inaugurată expoziția permanentă de ecologie, la vremea aceea fiind una dintre cele mai moderne expoziții de acest gen din jumătatea estică a continentului.²⁸

Teatrul a cunoscut la rândul lui transformări semnificative, fiind întotdeauna unul din cele mai populare repere de loisir ale orașului. În 1948 a fost inaugurat drept Teatrul Muncitoresc, cu punerea în scenă a piesei *Insula păcii* de E. Petrov. În 1949, importanța lui crește, devenind Teatrul de Stat Pitești, fiind desemnat a deservi județele Argeș, Muscel, Olt și Teleorman. În 1958 va primi numele dramaturgului Alexandru Davila. Clădirea teatrului a suferit mai multe reparații capitale și reamenajări ale sălii de spectacole. Cele mai importante au avut loc între anii 1951 și 1955 (când teatrul se mută pe durata reparațiilor clădirii în sala cinematografului Muncitorul) și între 1977 și 1979, aceasta din urmă fiind de fapt o restaurare căreia i se datorează înfățișarea de astăzi a teatrului (Fig. 6b).²⁹

La începutul epocii postbelice, în Pitești funcționau patru cinematografe: Lux, Trianon, Select și fostul Aquila, redenumit acum Muncitorul, pentru ca în 1959 să-și schimbe din nou numele în Modern. Începând cu 1949, oferta acestor cinematografe cuprindea îndeosebi producții sovietice, printre cele mai de succes lungmetraje Mosfilm ce au rulat la Pitești numărându-se *Așteaptă-mă!* (la Cinema Muncitoresc) și *Scutul lui Djurgal* (la Cinema Lux). Nu toate sălile au rezistat, majoritatea fiind demolate din rațiuni de sistematizare a orașului, însă în scurt timp vor fi construite altele noi: în 1952 se înființează un cinematograful cu grădină, Argeșul, iar din 1958 orașul va beneficia de alte două cinematografe, București și Lumina. Zece ani mai târziu, în 1968, în cartierul Craiovei va fi inaugurat un nou cinematograful, Dacia.³⁰

Acum a fost construită și cea mai mare sală de spectacole a orașului (Casa de Cultură a Sindicatelor – 1971), cu 800 de locuri, destinată desfășurării unor reprezentații grandioase, în spiritul epocii (Fig. 7). În 1978 aici au fost puse bazele unui festival ce va deveni unul de tradiție pentru Pitești, și anume prima ediție a „Simfoniei Lalelelor.”³¹ În fiecare an, această manifestare este așteptată cu mult interes de piteșteni și de oaspeții lor, bucurându-se de o participare masivă a publicului. De altfel, desemnarea lalelei drept marcă și element distinctiv al Piteștiului se observă și din simbolurile prezente pe noua stemă a orașului. În lipsa unor repere identitare de tradiție mai îndepărtată, capabile să confere prestigiu și să coaguleze în jurul lor conștiința colectivă, acest element de istorie recentă a fost adoptat cu ușurință de comunitate și intens mediatizat.

Copiii și tinerii nu au fost neglijați, încă din 1949 înființându-se un teatru de păpuși – „Așchiuță”. S-a pus accentul pe organizarea petrecerii timpului liber al copiilor și tinerilor într-un cadru instituționalizat. Această funcție a fost preluată

²⁸ Radu Stancu, *et al.* „Secția Ocrotirea naturii pe baze ecologice a Muzeului Județean Argeș din Pitești”, *Revista Muzeelor și Monumentelor – Seria Muzeu* 15, 8 (1978): 3-16.

²⁹ Popa, Dicu, Voinescu, *Istoria*, 304; Moț, *Pitești*, 163, 172.

³⁰ Popa, Voinescu, Dicu, *Pitești*, 102.

³¹ Moț, *Pitești*, 176, 178.

din 1954 de Casa Pionierilor (începând cu anul 1962 a beneficiat de un sediu nou, în parcul Trivalea), respectiv de Casa Studenților, inaugurată în 1977, odată cu creșterea importanței orașului în domeniul universitar.³²

Se înregistrează o adevărată explozie a inaugurărilor de baze sportive și de stadioane, destinate atât sportului de masă, cât și celui de performanță. De altfel, acesta din urmă, mai ales fotbalul (inclusiv prin cele două campionate naționale câștigate, în 1972 și 1979), avea să aducă un important capital de prestigiu orașului, iar locuitorilor nenumărate motive de mândrie și de patriotism local. Un prim stadion a fost inaugurat în 1953, în parcul Ștrand (pe bazele celui vechi, din 1936, distrus de inundațiile din vara anului 1941), iar în 1964, după promovarea echipei Dinamo Pitești pe prima scenă fotbalistică națională, a fost finalizat Stadionul 1 Mai, la marginea cartierului Trivale, pe cea mai înaltă terasă a orașului. După un scurt intermezzo în care echipa locală Sporting Pitești devine, începând cu 1949, Flamura Roșie Pitești, în 1953 a fost înființată echipa de fotbal Dinamo Pitești, transformată la rândul său, în 1967, în Fotbal Club Argeș.³³

Fotbalul, echipa F. C. Argeș și mai ales Nicolae Dobrin, idolul tribunelor și răsfațatul publicului, au reprezentat elemente capabile să modeleze percepția colectivă asupra petrecerii timpului liber într-o manieră nemaiîntâlnită până atunci, în fiecare zi de meci stadionul din Trivale comportându-se ca un magnet pentru miile de piteșteni (Fig. 8a). Statisticile oficiale ale clubului menționează că recordul absolut de spectatori a fost atins în toamna lui 1979, la o partidă pierdută de argeșeni în fața celor de la Nottingham Forest: în tribune s-au aflat peste 28 000 de oameni, în condițiile în care capacitatea maximă a stadionului era de numai 17 500 locuri.³⁴

În 1959 au fost date în folosință două baze sportive (Voința și Petrolul), iar în 1972 a fost finalizată construcția Sălii Sporturilor, în apropierea stadionului din Trivale. În sfârșit, ultimele realizări ale acestei etape în domeniul sportului au fost înregistrate în 1984: inaugurarea Bazinului Olimpic, pe malul Argeșului, și a Bazei Nautice de la Bascov.³⁵ Deși au fost dedicate de la bun început sportului de performanță, toate aceste baze sportive au creat pentru locuitorii orașului noi oportunități de petrecere a timpului liber într-un mod sănătos și constructiv.

5. PITEȘTI – ORAȘ AL CONSUMISMULUI (1990–PREZENT)

În sfârșit, ultima etapă, grăbită și care nu mai seamănă cu nimic din ceea ce a fost înainte, este etapa actuală pe care o trăim zi de zi și în care cei 170 000 de piteșteni parcă nu mai știu să se bucure de timpul liber și de activitățile culturale.

³² Popa, Voinescu, Dicu, *Pitești*, 87; Cristoceca, Rotaru, Maschio, *Pitești*, 174-175.

³³ Sebastian Tudor, *Istoria fotbalului argeșean. F. C. Argeș – 50 de ani (1953–2003)* (Pitești: Editura Paralela 45, 2003), 11 și urm.

³⁴ <http://www.argesfc.ro/index.php/stadion-fcarges>.

³⁵ Popa, Voinescu, Dicu, *Pitești*, 98.

E adevărat că s-au făcut pași importanți în „mobilarea” orașului cu elemente de rezistență ale loisirului cultural, moderne și spectaculoase (filarmonica, în 2007; planetariul, în 2008; cinematograful multiplex, în 2009), însă mult mai gustate de publicul larg se dovedesc a fi concertele gratuite din piața centrală, finalizate, inevitabil, cu focuri de artificii...

Evenimentele și competițiile sportive sunt gustate de piteșteni din ce în ce mai puțin și fără motivație: stadioanele, deși modernizate, sunt mai tot timpul goale (Fig. 8b), acest aspect dezolant datorându-se în mare măsură vertiginoasei prăbușiri a echipei locale de fotbal. Umplerea tribunelor nu mai este demult pentru locuitorii orașului o variantă prioritară pentru petrecerea timpului lor liber.

Cu toate sloganele intens mediatizate, de genul *Pitești – oraș al florilor*; *Pitești – oraș al lalelelor*; *Trivale – plămânu verde al orașului* etc. și care pot influența percepția necunoscătorilor sau a celor străini de oraș, este evident că adevărata relaxare în natură a piteștenilor are mult de suferit acum. Vechea grădină publică, redusă la mai puțin de o treime din suprafața sa inițială și sufocată între asfalt și betoane, este mai mult un spațiu de trecere între două artere importante ale orașului (Bulevardul Republicii și Strada Armand Călinescu). Funcția sa, de loc de promenadă, de relaxare și de întâlnire a comunității, a fost preluată acum de spațiul pietonal din centrul orașului, special conceput în acest sens (Fig. 9). Realizat de municipalitate în primii ani ai secolului XXI, acest spațiu pietonal face parte din cea mai recentă etapă de modernizare a orașului (2000–2008). S-a câștigat desigur în spectaculozitate și în opulență, dar agitația cotidiană specifică zonei centrale, fie ea și numai pietonală, alungă atmosfera de intimitate, de calm și de relaxare specific unei adevărate grădini publice așa cum era odinioară și cea a Piteștiului. Arbuștii ornamentali și rondurile de flori din spațiul pietonal, deși amenajate cu multă fantezie și ingeniozitate pentru a contrabalansa ponderea însemnată a cimentului și a betonului, nu pot compensa în nici un fel ireparabila pierdere a bogăției spațiului verde din vechea grădină publică.

Pădurea Trivalea se menține în continuare un pol de rezistență în privința petrecerii timpului liber în mijlocul naturii. Mai ales în sezonul estival (dar și în perioada iernii, când în mijlocul parcului este amenajat un patinoar), pădurea-parc este în plină forfotă. Regretabil rămâne accesul mult prea permisiv pentru automobile, care ajung până aproape de inima parcului.

Amenajarea plajei pe malul drept al Argeșului, în anul 2005, a însemnat crearea unei noi alternative pentru petrecerea timpului liber al piteștenilor. De curând, atracția principală a orașului pentru petrecerea serilor de week-end o constituie fântâna arteziană muzicală din fața primăriei, inaugurată cu mult fast la începutul verii anului 2008. În acest mod, acest spațiu public reprezentat de Piața Primăriei, a căpătat o nouă funcțiune, aceea de loisir.

Deși la o analiză sumară, orașul propune locuitorilor o ofertă bogată de modalități de petrecere cu folos a timpului liber, răspunsul primit din partea acestora nu este unul de participare intensă, totală. Se observă preferința de a

petrece serile de după orele de serviciu, zilele de sărbătoare sau cele de sfârșit de săptămână, de regulă, fie acasă, în mijlocul familiei sau în fața televizorului, fie socializând sumar în numeroasele baruri, puburi, cafenele, terase, cluburi și chiar cazinouri de tot felul, de care centrul orașului este plin, dar pe care le întâlnim și în cartiere și în mall-ul de la marginea orașului. Nu trebuie pierdut din vedere faptul că animarea acestei laturi a domeniului de loisir se datorează în mare măsură tinerilor și statusului de oraș universitar pe care îl are Piteștiul – un centru universitar cu nu mai puțin de 13 000 de studenți.

Recent, se manifestă tendința alegerii noii și surprinzătoarei variante de petrecere a timpului liber în numeroasele super- și hipermarketuri. Mulți dintre cei ce aglomerează aceste centre comerciale, îndeosebi în zilele de la finalul săptămânii, se află acolo fără intenția de a cumpăra ceva. Atracția exercitată de aceste hipermarketuri este considerabilă și a produs deja efecte vizibile în comportamentul locuitorilor, punând stăpânire și pe o bună parte a timpului lor liber. Probabil că Piteștiul deține un loc de frunte la numărul de astfel de centre comerciale raportate la numărul de locuitori. Tocmai de aceea am numit această etapă, fără teama de a greși, *Pitești – oraș al consumismului*. În fața acestei ofensive, obiectivele culturale ce furnizează opțiuni constructive de loisir (muzeul, teatrul, galeria de artă, planetariul, biblioteca, cinematograful, filarmonica) sunt în retragere. Acum accentul cade pe altceva, inclusiv pe relaxarea la o plimbare printre rafturile hipermarketului.

CONCLUZII

Chiar dacă ignorată (pe nedrept) de producțiile istoriografice „oficiale”, funcțiunea de loisir a fost întotdeauna prezentă în Piteștiul ultimelor secole. Coordonatele și evoluția sa, formele pe care le-a îmbrăcat de-a lungul timpului, au fost în strânsă corelație și determinate de factori precum creșterea constantă a numărului locuitorilor, extinderea și sistematizarea orașului, redefinirea spațiilor publice, diversificarea ofertei culturale, configurarea rețelei de parcuri etc.

Zona pietonală de promenadă din centrul orașului s-a menținut neîntrerupt, din secolul al XIX-lea și până astăzi, ca un spațiu public consacrat loisirului, deși amplasamentul a suferit unele modificări de-a lungul timpului, iar centrul de greutate a balansat între Grădina Publică și Strada Mare.

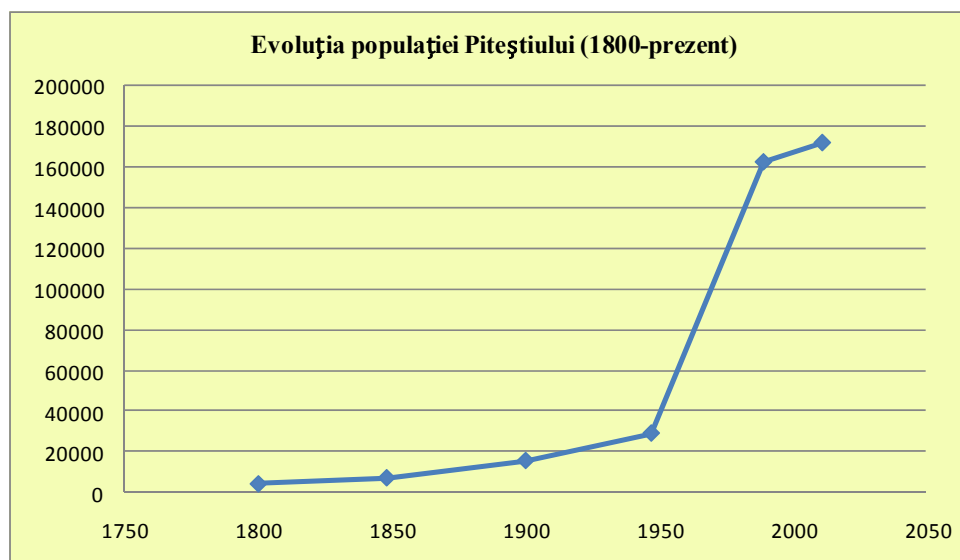
Numărul și suprafața parcurilor orașului au evoluat și ele firesc, urmând dezvoltării și extinderii orașului. Dacă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, singurul punct de interes în această privință era reprezentat de Grădina Publică, la începutul secolului al XX-lea se amenajează marele parc din marginea Pădurii Trivalea. Se constată și aici o dinamică interesantă: pe măsură ce sectoare întregi din Grădina Publică din centrul orașului dispar, înghițite de extinderea și lărgirea

rețelei stradale și de ridicarea unor noi clădiri, centrul de interes al locuitorilor se deplasează spre periferie, spre locurile de relaxare în mijlocul naturii, amenajate atât pe malul Argeșului, în Parcul Ștrand, cât și în Pădurea Trivalea, în parcul omonim. În a doua jumătate a secolului XX, în recent apărutele cartiere ale orașului sunt amenajate noi parcuri, unele întinse pe suprafețe considerabile, de câteva hectare.

Teatrul și cinematograful au constituit, încă de la apariția lor pe plan național (mijlocul secolului al XIX-lea, respectiv începutul secolului următor), elemente componente comune ale funcțiunii de loisir a orașului, constante în viața culturală și socială a piteștenilor.

Dacă acum câteva decenii participarea piteștenilor la activitățile sportive, atât din postura de spectatori dar și din cea de practicanți ocazionali ai sportului de masă, se situa la cote înalte, sportul practicat în timpul liber este astăzi tot mai rar, descurajat și de lipsa rezultatelor în sportul de performanță.

În prezent se constată tendința alocării unui quantum minimal timpului liber, și acela consumat de obicei neconstructiv, în jurul a trei repere principale: terasele și cafelele din centrul orașului, hypermarketul de la periferie și televizorul de acasă.

c. 1800	1848	c. 1900	1947	1989	2011
4 000	7 000	15 500	29 000	162 500	172 000

Fig. 1. Evoluția populației orașului Pitești în ultimele două secole.

Fig. 2. Pitești. Grădina Publică (carte poștală, circa 1935). Colecția Muzeului Județean Argeș.

(În plan apropiat, bustul lui Gh. Ionescu-Gion, dezvelit în 1911 în fața Palatului Administrativ, amplasat pe la începutul anilor '30 ai secolului XX într-un spațiu lateral, la sud-est de palat (imaginea de aici), iar în 1966 dislocat din Grădina Publică și amplasat în curtea Liceului Nicolae Bălcescu (Colegiul Brătianu); în stânga, Palatul Administrativ (astăzi Muzeul Județean Argeș); în plan îndepărtat, una din turlele Bisericii Sfântul Nicolae și Sfântul Pantelimon, demolată în anul 1962).

Fig. 3. Pitești. Piața Episcopiei (carte poștală, circa 1920). Colecția Muzeului Județean Argeș. După S. Cristocea, E. Rotaru și R. Maschio.

Fig. 4. Pitești. Sala de spectacole Uklăr (Universala Lehrer), transformată în 1912 în fabrică de butoaie (foto Alexandru Oprea, 2006). După S. Cristocea, E. Rotaru și R. Maschio.

Fig. 5. Pitești. Parcul Trivalea (carte poștală ilustrată, circa 1910). Colecția Muzeului Județean Argeș. După S. Cristocea, E. Rotaru și R. Maschio.

Fig. 6. Pitești. Teatrul. Carte poștală ilustrată din perioada interbelică (a) și vedere recentă (circa 1980) cu înfățișarea actuală, după restaurarea din 1977-1979 (b).

Fig. 7. Pitești. Casa Sindicatelor. Carte poștală ilustrată, la scurtă vreme de la inaugurare (1971).

Fig. 8. Pitești. Stadionul „1 Mai” (astăzi „Nicolae Dobrin”). Anii '70 ai secolului XX: tribunele arhipline, la un meci în care evolua Nicolae Dobrin (a). Astăzi: în tribunele stadionului modernizat, cu instalație de nocturnă, vin din ce în ce mai puțini spectatori (b).

Fig. 9. Pitești. Noul spațiu de promenadă din centrul orașului, inaugurat în anul 2003.